

MACAR KAYNAKLARINDA YENİ TÜRK DEVLETİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ VE TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ HAYATA DAİR BAZI TESPİTLER (1920-1938)

Müjdat KARAGÜLMEZ*

ÖZ

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Millî Mücadele'nin olağanüstü koşulları altında açılmıştır. Meclisin açılmasıyla Anadolu'da yeni bir Türk devletinin temelleri atılmıştır. Macarlar, Anadolu'yu işgal eden devletlere karşı verilen Millî Mücadele'yi yakından takip etmiş ve Millî Mücadele'ye destek olmuştur. Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ve Cumhuriyetin ilanı Macar halkında ve Macar Meclisi'nde sevinçle karşılanmıştır. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin iç politikasındaki gelişmeler ve Meclisin 1920'li yıllarda çıkarmış olduğu önemli yasalar, Macarların ilgisini çekmeye devam etmiştir. Bu çalışmanın ana temasını, Macar kaynaklarına göre TBMM'nin açılma süreci ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk siyasi hayatında yaşanan önemli gelişmeler oluşturmaktadır. Ayrıca Macar kaynaklarına göre TBMM'nin açıldığı dönemin koşulları değerlendirilerek Millî Mücadele'nin merkezi olan Ankara'ya dair tespitlere de yer verilmiştir. Böylece, Macarların perspektifinden meclisin hangi şartlar altında açıldığına dair bilgilere ulaşılması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, Atatürk döneminde Türkiye'de görev yapan Macar elçilerinin 1930'lu yıllardaki raporlarında TBMM'den, Halk Fırkası'ndan ve Türkiye'deki siyasi gelişmelerden sıkça bahsedilmiştir. Bu raporlar, TBMM'nin yapısından ve işleyişinden bahsederken yabancı diplomatların gözünden Türkiye'deki siyasi hayata dair farklı bir bakış açısı sunması nedeniyle önem teşkil eder bir mahiyettedir.

Anahtar Kelimeler: Meclis, Macar elçileri, Millî Mücadele, Demokrasi, Halk Fırkası, Siyaset.

SOME FINDINGS ABOUT THE FOUNDATION PROCESS OF THE REPUBLIC AND POLITICAL LIFE IN TURKEY IN THE HUNGARIAN SOURCES (1920-1938)

ABSTRACT

The Turkish Grand National Assembly opened under extraordinary conditions during Turkey's National Struggle. It laid the foundations of a new Turkish state in Anatolia. Hungarians closely followed the National Struggle against the occupiers of Anatolia and supported it. Moreover, they and Hungarian Parliament welcomed its success alongside both the signing of the Lausanne Peace Treaty and the proclamation of the Turkish Republic. Likewise, developments in the domestic politics of the young Turkish Republic and the important laws enacted in the 1920s continued to attract the attention of Hungarians. In this study, we shall examine the launch of the Turkish Grand National Assembly and the important developments in Turkish political life during the early years of the Turkish Republic – through the lens of Hungarian sources. We also will look at the conditions under which Assembly came to be, with a particular focus on Ankara, the centre of the National Struggle. Our primary aim is to try and understand how Hungarians viewed the conditions under which the parliament. Many a report published in the 1930s by Hungarian ambassadors to Turkey during the Atatürk's reign frequently cite the TBMM, the People's Party, and Turkey's political climate at the time. They furthermore talk about how the TBMM was structured and functioned, thus offering us a different perspective on political life in Turkey from the angle of foreign diplomats.

Keywords: Parliament, Hungarian ambassadors, National Struggle, Democracy, People's Party, Politics.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 19.12.2022; Yayına Kabul Tarihi: 01.03.2023

* Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, Hava Astsubay Meslek Yüksek Okulu, İZMİR; ORCID: 0000-0002-9169-7004, E-posta: mkaragulmez@msu.edu.tr

Giriş

Osmanlı Devleti, Almanya'nın yanında girmiş olduğu Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrıldı ve savaş sonunda imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması gereği Osmanlı ordusu terhis edildi. Uzun zamandır Osmanlı Devleti'ni paylaşma planları yapan Batılı devletler, bu planlarını ateşkes antlaşmasının imzalanmasından hemen sonra yürürlüğe koydu. Mondros Ateşkesi, bir ateşkes olmaktan ziyade Anadolu'nun parçalanmasına ve işgaline zemin hazırlayan bir belge olarak İtilaf Devletleri'nin elinde bir koz olarak kullanıldı. Halk ise bu olumsuz tablo içerisinde uzun yıllar devam etmekte olan savaşlar yüzünden yorgun ve bitkin bir durumdaydı (Atatürk, 2013, s. 1). İtilaf Devletleri, ateşkesin imzalanmasından kısa bir süre sonra antlaşmanın maddelerini öne sürerek Anadolu'nun çeşitli bölgelerine asker çıkarırken, İtilaf donanması da İstanbul'a gelerek 13 Kasım 1918'den itibaren Osmanlı başkentini fiilen işgal etmeye başladı. Bu gelişmeler, Anadolu'daki işgallerin geçici olmayacağını açık bir göstergesiydi. İstanbul'un işgal edildiği bu süreçte Anadolu'da henüz teşkilatlanmış bir milliyetçi grup mevcut değildi. Bu sebeple, İstanbul'un işgaline ve Anadolu'nun diğer bölgelerinde başlayan işgallere karşı sert bir duruş tam anlamıyla ortaya çıkmadı. Nitekim İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ni parçalama planlarına karşı en büyük tepki, 15 Mayıs 1919'da Yunan ordusunun İzmir'i işgal etmesinden sonra başladı ve Türk halkı Mustafa Kemal Paşa liderliğinde örgütlenerek büyük bir ulusal direniş başlattı (Gönlübol vd. 2013, s. 2-3).

Macarlar, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türk halkının işgalci kuvvetlere karşı Anadolu'da verdiği bağımsızlık ve varoluş mücadelesini yakından takip ederek bu destansı mücadeleyi destekledi. Burada özellikle, Macar Turancılarının destekleri ön plana çıktı. Macar Turancıları, Türkiye'yi kendi ülkeleriyle kader birliği yapabilecek dost bir ülke olarak gördü ve Türkiye'ye yakınlık duydu (Saral, 2016, s. 20-21). Macar Turancılarının Türklere verdiği en büyük destek, Avrupa'da Türk Millî Mücadelesi'ne sempati sağlamak amacıyla bir basın harekâtı yürütmek şeklinde ortaya çıktı. Macar Turancıları, Avrupa kamuoyunu Anadolu'da verilen Millî Mücadele'nin haklılığı konusunda ikna etmeye çalıştı ve 1921 yılında çıkardıkları "Turan Haber Ajansı" ile bu faaliyetleri daha da yaygınlaştırdı (Demirkan, 2000, s. 53-54).

Macarlar, Türklerin destansı mücadelesine basın yayın yoluyla destek olurken Anadolu'da TBMM'nin açıldığı buhranlı süreci ve devamındaki gelişmeleri yakından izlemeye devam etti. Bu süreç içerisinde Macar kamuoyunun yanı sıra Macar Meclisi'nde de Türk dostu bir havanın var olduğu görülür. Türklerin, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalamasıyla birlikte bağımsızlığını tüm dünyaya duyurması, Macar Meclisi'nce sevinçle karşılandı. Türklerle Macarlar arasındaki dostane ilişkiler cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra da devam etti. Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan arasında 18 Aralık 1923 tarihinde bir "dostluk antlaşması" imzalandı (Barátság szerezés Magyarországtól és Törökországtól, 1924, s. 170-171) ve bu antlaşmanın maddeleri gereğince 1924 yılının mayıs ayında her iki ülkede de elçilikler açıldı. Macarlar, Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin iç politikada attığı adımlara ve Meclis çatısı altında çıkarılan önemli yasalara tanıklık ettiler. Türkiye'de görev yapmaya başlayan Macar elçileri de ülkenin iç meselelerine yakından ilgi duydu ve Türkiye'deki siyasi gelişmelerle ilgili özellikle 1930'lu yıllarda çok sayıda rapor yazdı. Macaristan'a gönderilen bu raporlarda, TBMM'nin yapısından ve işleyişinden ayrıntılı olarak bahsedilirken Halk Fırkası, seçimler ve Türk siyasi hayatıyla ilgili önemli bilgiler yer aldı. Bunun yanında Atatürk'ün ve diğer devlet adamlarının meclisteki konuşmalarını yakından takip eden Macar elçileri, meclisteki tartışmaları ve alınan kararları yorumlayarak "gizli" ibaresi ile raporlaştırdı. Dolayısıyla bu raporlar, yabancı elçilerin gözünden Türk siyasal hayatını ve TBMM'yi anlatması bakımından değerli bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

1. Millî Mücadele ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması

Birinci Dünya Savaşı'nın mağlup tarafında yer alan Osmanlı Devleti, Macarların imzalamış olduğu Trianon Barış Antlaşması'na benzeyen ve oldukça ağır maddeler içeren Sevr Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştı.¹ Bu antlaşma, Türklerin ana vatanlarının parçalanmasına ve ülke topraklarının yabancı güçlerin eline geçmesine neden olan bir teslimiyet belgesi olarak dikkat çekmekteydi. Antlaşma maddeleri ise, Türk milletinin yaşam hakkının elinden alınmak istendiğini ve Türkleri, Batı emperyalizmine hizmet eden bir devlet hâline getirmeyi amaçladığını açık şekilde göstermekteydi (Végh, 1933, s. 362).

Bu olumsuz tablo içerisinde, İtilaf Devletleri'nin Anadolu'daki hukuksuz işgallerine karşı güçlü bir direniş hareketi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başladı. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Karadeniz kıyısındaki Samsun limanına ayak bastığı an, Türk tarihi için bir dönüm noktasıydı. Onun Samsun'a çıkmasıyla, umudunu yitiren Anadolu'da beklenmedik bir "Türk mucizesi" gerçekleşti. Mustafa Kemal Paşa, 39 yaşında genç bir subay olarak tüm enerjisini ve yeteneğini milletinin bağımsızlığı için harcamaya hazırды (Medriczky, 1939, s. 115-118). 1918 yılının sonbaharında, savaşın galip devletlerinin İttifak güçleri ile ateşkes antlaşmalarını imzalanmaya başladığı bir süreçte, Liman Von Sanders Mustafa Kemal Paşa'ya Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nı devrederken, "Yenildik, bizim için bitti" ifadesini kullanırken, O ise cevabında, "Müttefiklerimiz için savaş bitmiş olabilir, ancak savaşımız, kendi bağımsızlığımız için mücadelemiz asıl şimdi başlıyor" sözleriyle henüz o dönemde bile vatanının işgal edilmesi durumunda aklındaki planın ne olduğunu açıkça ortaya koymuştu (Népszabadság, 1973, s. 2).

Birinci Dünya Savaşı'ndaki başarıları ile yalnız yurt içinde değil, yurt dışında da tanınan Mustafa Kemal Paşa, Macar kamuoyu tarafından oldukça yakından takip edilmekteydi. Onun Millî Mücadele'nin başına geçmesi beklenmedik bir gelişme olarak görülmedi ve Macar kamuoyunda hâkim olan düşünceye göre, mağlup devletler arasında böyle büyük bir direniş ile halkını örgütleyebilecek olan tek kişinin Mustafa Kemal Paşa olabileceği ifade edildi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendi ülkeleri de parçalanan Macarlara göre, İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan ateşkes ve barış antlaşmaları, Türkiye'nin tek bir kilometrekarelik alanının bile özgür olamayacağını göstermişti. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa, Türk coğrafyasının dışında kalan bölgelerin elden çıkarılabileceğinin ve kalan sınırlar içindeki öz Türk topraklarını korumak için seferberlik ilan edilmesi gerektiğinin farkındaydı (Kring, 1938, s. 213).

Macarlara göre, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi Millî Mücadele'nin seyrini önemli ölçüde etkiledi ve Mustafa Kemal Paşa'nın halkı örgütleyerek büyük bir direniş hareketini başlatmasına olanak sağladı. Onlara göre, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanlıların Anadolu'daki hedefleri, Rumenlerin Macaristan topraklarını (Erdel) işgali ile bağlantılı olarak oynadıkları rolü oldukça anımsatmaktadır. Rumenler nasıl, İtilaf Devletleri'nin yardım ve desteği ile bu emelleri için daha da ilerlediyse, Yunan birlikleri de aynı desteği arkasına alıp "Küçük Asya'yı (Anadolu)" işgal etmek için 15 Mayıs 1919'da İzmir'e girdi (Szende, 1939, s. 40-48). Macar kaynaklarında, İzmir'in işgalinin Türk halkını işgallere karşı silahlı bir mücadele verme konusunda harekete geçirdiği (Vukovári, 1975, s. 40) ve Mondros Ateşkesi'nden sonra başlayan işgallere karşı halkın içgüdüsel olarak ulusal kurtuluş hareketini başlattığı ifade edildi. İzmir'in işgaliyle artık savaş Batı Anadolu merkezli olarak yoğunlaştı. Böylece İzmir, Millî Mücadele'nin sembol şehirlerinden birisi hâline geldi (Világtörténet, 1965, s. 448).

¹ Trianon ve Sevr Antlaşması'nın karşılaştırmalı analizi için bk. Namal, 2015, s. 323-346; Namal vd. 2022, s. 449-476.

Ulusal direniş fikri, Amasya Genelgesi ve Erzurum Kongresi'nin ardından ülkenin tüm bölgelerini temsil eden Sivas Kongresi'nde somutlaşmıştı. Kongreye katılan temsilciler, Anadolu'yu işgal eden İtilaf Devletleri'nin ülkeyi terk etmelerine kadar direnişten vazgeçmemeye yemin etti. Düzenlenen kongreler sürecinde Temsil Heyeti'nin kurulması, halkın Mustafa Kemal Paşa'ya ve Millî Mücadele'ye olan desteğinin artmasına neden olmuştur (Szende, 1939, s. 40-48). Millî Mücadele'de Anadolu hareketinin güçlenmeye başlaması üzerine Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti, meclisin tekrar toplanması için Osmanlı hükümeti üzerindeki baskılarını arttırdı ve bu baskılar sonrasında son Osmanlı Mebusan Meclisi İstanbul'da toplandı. İstanbul'da toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi, Millî Mücadele'nin seyrini değiştirecek kararlar aldı ve İtilaf Devletleri'nin baskılarına rağmen Misak-ı Millî kararlarını kabul etti. İtilaf Devletleri, Mebusan Meclisi'nin Misak-ı Millî'yi kabul etmesinden memnun kalmayarak 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal etti ve Mebusan Meclisi'ni dağıtarak bazı vekilleri de tutukladı. İstanbul'daki gelişmeler kısa zamanda Ankara'ya ulaştı. Bu hadiseler, Temsil Heyeti'ne Anadolu'da güvenli bir şehirde meclisi toplama imkânı sağladı. Mustafa Kemal Paşa, 17 Mart'ta Temsil Heyeti adına bir bildiri yayımlayarak meclisin Ankara'da toplanacağını ve yine 19 Mart'taki genelgede meclisin olağanüstü haklara sahip olacağını ve seçimlerin hangi ilkeler çerçevesinde yapılacağını halka duyurdu (Tunaya, 1957, s. 228).

Yayımlanan bu genelge ile hiç kuşkusuz Anadolu'da kurulacak yeni bir devletin temeli atılmış oluyordu ve vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığını halka dayandırarak geniş halk kitlelerini de bu mücadeleye dâhil ediyordu. Ayrıca halk adına kararların alınmasını sağlayacak olan meclisin, İstanbul'dan kaçıp Ankara'ya gelecek olan vekiller ile daha da güçleneceği öngörülüyordu. Böylece halkın bizzat seçmiş olacağı vekiller ile bağımsızlık mücadelesi yürütülecek ve halkın iradesi ön planda tutulacaktı (Güneş, 1997, s. 55-60).

Mustafa Kemal Paşa, halk iradesiyle ilgili alınan önemli kararlar sonrasında vekilleri Anadolu'nun ortasında bulunan ve ulusal direnişin merkezi hâline gelecek olan Ankara'ya davet etti. Macar bakış açısına göre, İstanbul'daki Mebusan Meclisi'nin dağıtılması İngilizler için olumsuz gelişmelerin yaşanmasına neden oldu ve bu girişimler bir avantajdan ziyade Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki ulusal direnişin daha da güçlenmesine zemin hazırladı (Flesch, 2007, s. 29-30).

Macar kaynaklarına göre, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da millet egemenliği temelinde bir meclisi açmasında, Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı düşünce yapısı ve özellikle Osmanlı Devleti'nin son döneminde filizlenen fikir akımlarının büyük etkisi oldu. Mustafa Kemal Paşa ayrıca Türk reformcularının daha önce başlatmış olduğu adımların devamı niteliğinde bir yenilik yapmayı planlamıştı. Meclisin kuruluşundaki en temel çıkış noktası, işgaller karşısında Türk ana yurdunun savunulması için halk hareketinin güçlendirilmesi olarak görüldü. Mustafa Kemal Paşa, millî kurtuluşun sadece halkın birlik olmasıyla ve halkın mücadelesiyle gerçekleşeceğini görmüştü (Flesch, 2004, s. 192-193).

Gerekli hazırlıklar ve Anadolu genelinde yapılan seçimlerin ardından, 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı² ve açılış konuşmasını meclisin en yaşlı üyesi olan Şerif Bey yaptı. Ulusal Meclis ilk oturumunu, açılışından bir gün sonra Mustafa Kemal Paşa başkanlığında gerçekleştirdi. TBMM'nin açılmasıyla milletin haklarını

² 23 Nisan 1920'de açılan meclis, Büyük Millet Meclisi adıyla açılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 8 Şubat 1921 tarihinde itibaren İcra Vekilleri Heyeti'nin almış olduğu kararları Türkiye Büyük Millet Meclisi reisi adıyla imzalamaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi adı kullanılmıştır. 1 Mart 1921 tarihinde Afganistan ve 16 Mart tarihinde Sovyet Rusya ile yapılan antlaşmalarda Türkiye Büyük Millet Meclisi adı yer almıştır (bk. Güneş, 2012, s. 594).

koruyacak ve bağımsızlık mücadelesine önderlik edecek kurucu bir meclis böylece oluşturuldu. Yeni meclis yasama, yürütme ve yargı güçlerini kendinde topladı ve bağımsızlık mücadelesi verilen bu süreçte daha hızlı karar alıp uygulayabilmek amacıyla "güçler birliği" ilkesini benimsedi. Mecliste alınan kararların uygulanabilmesi amacıyla kendi içinden seçilmek üzere 11 kişiden meydana gelen "İcra Vekilleri Heyeti" oluşturuldu ve bu vekiller hükümeti teşkil etti. İcra Vekilleri Heyeti başkanı aynı zamanda meclisinde başkanı olarak görev aldı (Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 1999, s. 124-125).

Mustafa Kemal Paşa, Meclisin açılmasından sonra gerçekleştirdiği ilk açılış konuşmasında (Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açılış Konuşmaları, 1987, s. 48); *"Millî bağımsızlığın ve millî sınırlarımız içinde yaşama imkanı verecek bir barışı sağlayacak önerileri ayrıntıları ile tespit edip uygulayabilmek için, millet tarafından olağanüstü yetkiye sahip bir meclisin Ankara'da toplanması gereğini millete duyurmakla ilgili millî görevimizi ve vatan borcumuzu da yerine getirdik"* şeklinde bir açıklama yaparken İstanbul'un işgali ve sonrasındaki vaziyet ile ilgili de; *"İstanbul'un işgali, şekil ve niteliği bakımından, Osmanlı Devleti'nin egemenliğini kökünden kaldırmak ve milletin esir alınmasını ve hor görülmesini bir oldu bittiye getirme amacına yönelik bir harekettir. Çünkü İstanbul'da doğrudan doğruya devlet kuvvetlerine el konulmuştur. Şöyle ki, önce Meclisi Mebusan zorla susturulmuştur. Bu durumda meclisin yasama kudreti bulunmamaktadır."* sözleriyle, bağımsız ve dış güçlerin etkisinden arındırılmış bir meclisin açılmasının önemine bir kez daha vurgu yapmıştı.

Yeni meclis, İstanbul Hükümeti'nin alacağı hiçbir kararın kabul edilmeyeceğini ve Anadolu'nun gerçek temsilcisinin Ulusal Meclis olduğunu deklare etmiştir. İstanbul Hükümeti, Ulusal Meclis'e karşı fetvalar çıkartarak TBMM'ye karşı tedbirler alırken Ulusal Meclis de Ankara müftüsünden karşı bir fetva çıkartmıştır. Bu sırada Osmanlı Devleti'nin Sevr Antlaşması'nı imzalaması Ankara'da büyük bir bomba etkisi yapmıştır. TBMM, haberin ulaşmasının ardından böyle bir anlaşmanın asla kabul edilemeyeceğini bildirmiştir. Sevr Antlaşması'nın imzalanması geniş kitlelere şunu kesinlikle gösterecektir; Anadolu'yu ve Anadolu halkının çıkarlarını savunanlar Mustafa Kemal Paşa ve ulusal direnişçilerdir. Böylece bu fikir çerçevesinde bağımsızlık savaşının silahlı mücadele dönemi başlamıştır. Nihai hedef, işgalci güçlerin tamamen Anadolu'dan ve Türk yurdundan atılması olarak belirlenmiştir (Flesch, 2007, s. 29-30). Mustafa Kemal Paşa, bu olağanüstü hâl durumunda mecliste yer alan çeşitli fikirlerdeki grupları demokratik ulusal bir yönetim çerçevesinde birleştirmiş ve ulusal bağımsızlık amacına yönelik olarak tüm halkı ortak bir paydada buluşturmuştur (Végh, 1933, s. 362).

Macarlara ait kaynaklara göre, 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması, Mustafa Kemal Paşa'nın hayatının en önemli kilometre taşlarından biridir (Móricz, 1933, s. 8). Önemli gelişmelerin yaşandığı bu süreçte, Millî Mücadele'nin merkezi olan Ankara'dan ise şu şekilde bahsedilir (Fekete, 1939, s. 65):

"Mustafa Kemal Paşa ve ulusal hükümet yıllarca, iç kısımlarda, 800 metre yüksekliğindeki ve Türkiye'nin stratejik olarak en ehemmiyetli şehirlerinden biri olan Ankara'da bulunuyordu. TBMM de Ankara'da açılmış ve yeni Türk Devletinin temelleri atılmıştı. Ankara'nın merkez yapılması Osmanlı döneminde önerilmişse de saray halkı bozkırın ortasındaki çorak topraklara İstanbul'un görkemi nedeniyle yerleşmek istemedi. Bu çorak toprakların ortasında geleceğin büyüklüğünün bir resmini görmek için Mustafa Kemal'in gözlerine ihtiyaç vardı. O zamandan beri devam eden gelişme çizgisini hayal etmeye cesaret eden tek kişi Mustafa Kemal'di ve gözleriyle gelecekteki Türkiye'yi gördü Ankara'da."

Ankara'da açılan Ulusal Meclis, Türk halkının tek yasal temsilcisi olarak egemenliğin Türk halkına ait olduğunu ve ülkeyi düşman işgalinden kurtarmak için tüm araçların

kullanılacağını duyurmuştu. Macar kaynaklarına göre, meclisin ulusal bağımsızlığı ana hedef olarak belirlemesi, halk egemenliğine dayanması ve Sevr Antlaşması'nı tanımayacağını duyurması Ulusal Meclis'in en önemli kararları arasındadır (Világ, 1923, s. 4). Meclisin açıldığı dönemde Anadolu'nun durumu ise şöyle betimlenir (Fekete, 1939, s. 63):

“Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısından sonra tüm yurttan gelen delegelerin yanı sıra İstanbul'dan gelen ve eskiden Osmanlı Devleti bünyesinde çeşitli görevlerde bulunan deneyimli ve eğitilmiş kişiler bulunmaktaydı ve bu coşkulu kalabalık meclis sıralarını doldurmuştu. Mustafa Kemal Paşa, meclisin açılması ile artık arkasında daha kalabalık bir güç olduğunu biliyordu. Ancak meclisin açıldığı dönemde hâli hazırdaki mali sıkıntılarla mücadele eden ulusal direniş, bazı kesimler tarafından umutsuz olarak görülmekteydi. Anadolu'daki durum vahimdi. Büyük Millet Meclisi'nde yer alan Mebuslar, mermer sütunlar yerine soba ocaklarının borularının yukarı doğru aktığı fakir kışla benzeri bir binada oturmakla kalmadı, aynı zamanda tüm ülke yokluk içindeydi ve hazırlıksız bir Anadolu vardı.”

Bu olumsuz manzaraya rağmen Mustafa Kemal Paşa ile Türk milletinin Anadolu'yu işgal eden İtilaf Devletlerine ve Yunanlara karşı kazandığı büyük zafer Macar kamuoyunda sevinçle karşılanmıştır. Macar gazetelerinde, Türk zaferiyle ilgili çok sayıda haber yapılmıştır. Bu haberlerden birinde, “Kemal Musztafa kiverte a görögöket Kis Ázsiából (Mustafa Kemal Yunanlıları Küçük Asya'dan Sürüp Attı)” başlıklı bir yazı paylaşarak Mustafa Kemal Paşa komutasındaki Türk ordusunun hızlı bir şekilde Yunan kuvvetlerini yenerek kesin bir zafer kazandığı ve Yunan Hükümeti'nin ateşkes istediği ifade edilmiştir (Karagülmez, 2019, s. 505). Macar basınında çıkan diğer bir yazıda da Ankara Hükümeti'nin baş döndürücü bir hızla Anadolu'daki Yunan işgalcileri kovduğu ve bu tarihi başarının, Müslüman dünyasının tüm kesimleri tarafından aynı coşkuyla kutlandığı aktarılmıştır. Ayrıca, Hindistan'daki Müslümanların kutlamalarının, İngilizler için daha fazla endişe verici olduğunun altı çizilmiştir (Magyar Külpolitika, 1922, s. 6).

2. Lozan Barış Antlaşması'ndan Cumhuriyetin İlanına TBMM

Millî Mücadele'nin askerî safhasının başarıyla sonuçlanmasıyla birlikte Macar Meclisi ve TBMM arasındaki iyi ilişkilerin ivme kazandığı görülür. Macar Hükümeti'nin hem de Ankara Hükümeti'nin Avrupa'daki dış temsilciliğinin bulunduğu bir merkez olan Roma'da, Türk ve Macar diplomatlar arasında Yunanlılara karşı kazanılan zaferden sonra çok sayıda karşılıklı ziyaret gerçekleşmiştir (Saral, 2016, s. 142). Bu ziyaretlerden birinde Macar Maslahatgüzarı Márffy, Macar Hükümeti adına Türk Millî Mücadelesi'nin başarıyla sonuçlanmasından dolayı TBMM'ye candan selamlarını iletirken, Roma'daki Türk Hükümeti temsilcisi Celalettin Bey TBMM'den aldığı talimatlar doğrultusunda 14 Ekim 1922'de Macaristan'ın Roma elçisi Nemes'e bir ziyarette bulunarak Macar Hükümetinin Türk zaferiyle ilgili tebriklerinin TBMM'de büyük bir etki yaptığını ve Ankara Hükümeti'nin kendilerine teşekkürlerini ilettilerini bildirmiştir (Karagülmez, 2018, s. 60-63).

Batı cephesinde Yunanlılara karşı kazanılan büyük zafer Macar kamuoyunda da geniş bir yankı yapmıştır. Macar kaynaklarına göre, bu büyük zafer ile “Türklerin Trianon'u” olan Sevr Antlaşması'nın ağır koşulları yok sayılarak yerine daha adil bir antlaşma olan Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır (Fekete, 1939, s. 64). Türklerin bağımsızlığını tüm dünyaya duyuran bu antlaşma, Macarlar tarafından sevinçle karşılanmıştır. Macar Meclisi, Lozan Barış Antlaşması'nın TBMM tarafından onaylanmasını kalpten bir sevgiyle karşılamış ve bu vesilesiyle “kardeş” Türk milletini ve TBMM'yi tebrik etmiştir (Pécsi Lapok, 1923, s. 1). Macaristan Ulusal Meclisi Başkanı Béla Szcitovszky,

Macaristan Millet Meclisi'nin 28 Ağustos'taki toplantısında TBMM'ye şu şekilde hitap etmiştir (Magyar Jövő, 1923, s. 3): “*Lozan Barış Antlaşması'nın onaylanması vesilesiyle, Macaristan Ulusal Meclisi, kardeş ulusun büyük Ulusal Meclisi'ni sıcak bir şekilde karşılamaktadır. Yıllarca süren savaşı ve kahramanca mücadeleyi sona erdirecek olan barış, Türk ulusuna kendisini başarılı ve görkemli bir ulusal geleceğin refahına adanmak için bir yol verecektir.*”

Macarlar, mazlum milletlerin direniş ve varoluş mücadelesine en güzel örneğin Türkler tarafından verildiğini söylemiştir (Çolak, 2005, s. 1256). Macar Turancılarından Péter Móricz'in; “Biz Macarlar, Türk kardeşlerimizden sevgiyle ve büyük bir gururla söz ediyoruz, mücadelenizi ve büyük zaferlerinizi kendi geleceğimiz için bir umut olarak görüyoruz” şeklindeki sözleri de buna güzel bir örnektir (Móricz, 1926, s. 29). Macaristan'ın, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Trianon Barış Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalması ve bu antlaşma ile topraklarının 2/3'sini kaybetmesi Macar milletinde derin bir üzüntüye sebep olmuştur. Bu nedenle Macarların aşağıdaki şu sözleri, Mustafa Kemal Paşa gibi bir liderin eksikliğini yaşadıklarını³ açıkça ortaya koymaktadır (Julier, 1929, s. 5):

“Mustafa Kemal'in ülkesini öncelikle askerî bilgisi ve deneyimleri ile kurtarmayı hedeflediği kesindir. Bu ona, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından bir savaşta başarı kazanmanın sadece ordunun büyüklüğüne değil, aynı zamanda diğer faktörlere de bağlı olduğunu gösterdi. Biz Macarlar da 1918-19'da Macaristan'ın başarısız olan bağımsızlık savaşı hakkında bilgilere sahibiz. Bizim de bir Mustafa Kemal'imiz olsaydı bugün ülkemiz Trianon sınırlarıyla çevrilemezdi ama olmadı! Bu bizim talihsizliğimiz.”

Yeni Türk devletinin kuruluş sürecinde Anadolu'daki gelişmeler Budapeşte'de coşkuyla kutlanmaya devam etmiştir. 23 Nisan 1923 akşamı Macaristan'da yaşayan Türk dostları çevresi, Budapeşte'deki Patria tören salonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluş yıl dönümünü kutlamıştır. Törene, kalabalık bir davetli topluluğu katılmıştır. Tören, Türk ve Macar millî marşlarının okunmasıyla başlamış ve ardından Türk ozanı Selami Bey, “Hâkimiyet-i Milliye Marşı” adlı şiirini okumuştur. Törene katılan Türk davetlilerden birisi olan Refik Emir Bey söz alarak TBMM'nin kurulması üzerine Türkçe bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında şu sözlere yer vermiştir:

“Kemal Paşa yoktan bir ordu yarattı ve Türk ulusunu canlandırarak mücadeleye sevk etti. Bu mücadele bugün düşmanın ülkeden kovulmasıyla sonuçlandı, fakat arkada bitkin bir Anadolu kalmıştır. Yunan mezalimi, yakılan köyler, İtilaf Devletleri tarafından adeta güzel bir filmmiş gibi izlenmişti. Mustafa Kemal Paşa bugün İzmir'e ulaşmış durumdadır ve Türk siyasetçileri dünyanın büyük güçleriyle eşit haklara sahip olarak masaya oturacaklardır. Türk milleti artık şahlandı. Bu ulus artık yok edilemez. Yaşasın Mustafa Kemal Paşa, Yaşasın Türkiye, Yaşasın Macaristan”

³ Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Macaristan'da ortaya çıkan ihtilal hareketlerinden sonra Mihály Károlyi önderliğinde Macaristan Cumhuriyeti kurulmuştu. Nitekim yeni kurulan cumhuriyet, Lenin'e yakın bir gazeteci olarak bilinen Béla Kun'un, Károlyi'den yönetimi devralıp Macaristan Komünist Cumhuriyeti'ni ilan etmesi ile son bulmuştu. Macaristan'daki komünist yönetim Çeklere ve Küçük Antant devletlerine karşı askerî seferler düzenlerken Macaristan'daki sağ kanat Szege'de ulusal bir hükümet kurmuştur. Komünist karşıtı olan Ulusal hükümetin başına Amiral Horthy getirilmiş ve ulusal bir ordu kurulmuştur. Ulusal ordu, 19 Kasım 1919'da Budapeşte'yi geri alarak komünist yönetime son vermiştir. Nitekim Macarlar, 4 Haziran 1920'de imzalanan ve Macaristan topraklarının parçalanması anlamına gelen Trianon Barış Antlaşması'ndan sonra herhangi ulusal bir bağımsızlık hareketine girişmemişlerdir. Bu nedenle Macarlar, Trianon ile kaybettikleri toprakları geri alabilmek için iki dünya savaşı arası dönemde en hareketli revizyonist devletlerden birisi olmuştur (bk. Namal, 2017, s. 34).

Refik Emir Bey'in dikkat çeken konuşmasının ardından Macar Turancıları adına Dr. Vilmos Pröhle söz almıştır. Pröhle, kutlama yapan Türk ulusunu önce Türkçe ve sonra Macarca güçlü sözlerle selamlamış ve ardından Macarların Türk ulusunun her zaman yanında olacağına dair samimi mesajlarını iletmiştir (Demirkan, 2000, s. 55-56).

Törenin devamında farklı isimler söz almaya devam etmiştir. Türkler adına Azra Faslı Efendi'nin konuşmasının ardından sıra Macaristan'ın eski Başbakanı István Friedrich'e gelmiştir. Friedrich, konuşmak için ayağa kalkmış ve salondaki konuklara Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşme hakkında bilgiler vererek Millî Mücadele'nin muzaffer komutanının Macar ulusuna gönderdiği selamlarını hatırlatmıştır. Friedrich, Mustafa Kemal Paşa ile olan görüşmesinde onun, aynı Türklerin zulme uğramasına asla müsaade etmeyeceği gibi "kardeş" Macar halkının da köleleştirilmesine ve zulme uğramasına asla müsaade etmeyeceğini söylediğini ifade etmiştir. Friedrich son olarak Mustafa Kemal Paşa ve eşinin, mümkün olan en kısa sürede Macar halkını ziyaret etmek istediğini açıklayarak sözlerine son vermiştir (Turán, 1923, s. 57). Friedrich'in yapmış olduğu farklı açıklamalarında da Türk-Macar ilişkilerine dair sıcak sözler söylediği göze çarpmaktadır. Bu sıcak sözler Millî Mücadele ve sonrasındaki Türk-Macar dostluğu üzerine önemli ipuçları içermektedir (Namal, 2017, s. 43-44).

Törene verilen arada, konuklar çay eşliğinde Olga Betelheim ve Hasan Tahsin Bey, Mehmed Ali Bey, Mehmet Vahit Bey ve Muhsin Rifat Bey'den oluşan müzik heyetinin parçalarını dinleyerek muzaffer Türkiye'yi ve TBMM'nin açılışının yıl dönümünü kutlamışlardır. Törende yer alan konuklar arasında: İsviçre Başkonsolosu Francois Kienast ve eşi, Ulusal Meclis Başkan Yardımcısı László Almásy, Macar Turancılarından Alajos Paikert, Başpiskopos Sándor Raffay, Konsolosluk Ataşesi Celal Saffet Bey ve eşi ile Budapeşte'de yaşayan Türk camiasından bazı isimler de yer almıştır (Turán, 1923, s. 57).

Millî Mücadele boyunca Türklere destek olan Macarlar, Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele boyunca sert, kararlı, bir o kadar da yorucu bir çaba gösterdiğini ve bu süre içinde, askerî ve siyasi meselelerle ilgili tartışmaların millî birlik ve beraberliği bozmasına asla müsaade etmediğinin altını çizmiştir (Fekete, 1939, s. 65). Türk halkının Mustafa Kemal Paşa önderliğinde büyük fedakârlıklar göstererek başarıya ulaştırdığı bağımsızlık mücadelesi sonrasında ise asıl mesele pek çok alanda ihtiyaç duyulan kalkınması programının hayata geçirilmesi olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, yeni Türk Devleti'nin, Lozan Barış Antlaşması ile bağımsızlığını tüm dünyaya duyurmasından kısa bir süre sonra, barışın tamamen sağlanması sonrasında halkçılığı esas alan ve Halk Fırkası ismini taşıyacak olan bir siyasal partinin kurulmasını istediğini beyan etmiş ve yeni fırkanın programı için vatanperver aydınlardan Anadolu'nun kalkınması ve yeniden inşası için çeşitli konulara ışık tutmalarını istemiştir (Tunçay, 1999, s. 40-41).

3. Macar Kaynaklarında TBMM ve Türkiye'de Siyasi Hayat (1920'li Yıllar)

Cumhuriyetin ilanı sonrasında iç politikada önemli inkılap hareketleri görülmüştür. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kısa sürede gerçekleştirdiği önemli değişimler Macarların dikkatini çekmeye devam etmiştir. Macarlara göre Kemalist devrimler, yeni kurulan Türk Devleti'nin Orta Çağ'dan 20. yüzyıla geçişinin başlangıcını simgelemiştir (Máté, 1973, s. 1).

Bu dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra önemli düzenlemeleri içeren yasaları onaylayarak hayata geçirmiştir. Mecliste yer alan birinci gruptaki (Müdaafa-i Hukuk) mebuslar, Halk Fırkası'nın kurulmasıyla bu parti adıyla faaliyetlerini yürütmüş ve Mecliste alınan kararlarda etkili olmuştur. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı, Mustafa Kemal Paşa'nın

Cumhurbaşkanı seçilmesi, İsmet Paşa'nın Başbakan seçilmesi ve Ankara'nın başkent olması⁴ Mecliste alınan tarihi kararlar olarak dikkat çekmiştir (Flesch, 2007, s. 34-35).

Macar kaynaklarında Mustafa Kemal Paşa'nın Halk Fırkası'nı örgütlediği ve bu parti aracılığıyla reform hareketlerinin yürütüldüğü belirtilmiştir (Máté, 1973, s. 1). Bu reform hareketlerine örnek olarak, 3 Mart 1924 tarihinde Halifeliğin kaldırılması ile yeni Türk Devleti'nde çok sayıda inkılap hareketi aynı gün yürürlüğe girmiştir (Flesch, 2007, s. 34-35). Flesch István'ın deyimıyla 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde alınan kararlarla Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır (2004, s. 289).

Cumhuriyetin ilk yıllarında meydana gelen diğer bir önemli gelişme yeni anayasanın hazırlanması olmuştur. 20 Ocak 1921'de kabul edilen yeni Türkiye'nin ilk anayasası, yetki kullanımını düzenlemiş ve gücü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin eline vermiştir. Aynı zamanda dönemin şartları gereği Saltanat ve Hilafet konusunda açık bir tavır almamıştır. Gerekli ortamın sağlanmasıyla birlikte yeni bir anayasanın kabulü ve anayasa meselesinin kesin olarak çözülmesi zaruret hâline gelmiştir. Bu düzenleme, Büyük Millet Meclisi'nin 20 Nisan 1924'te kabul ettiği 491 sayılı Kanun'da yer alan yeni anayasa ile yapılmıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni anayasası yürürlüğe girmiştir (Végh, 1933, s. 365).

Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin içişleri politikası genel olarak şu şekilde karakterize edilerek gösterilmiştir (Végh, 1933, s. 366):

1. İnkılap hareketlerinin neticelerini savunmak.
2. Vatandaşların tam güvenliğini, kamu düzenini ve kamu güvenliğini sağlamak.
3. Ulusal birliği güçlendirmek.
4. Bu ilkelerin sağlanması ve uygulanması için, hiçbir yan koşul veya etki ile sarsılmayacak devlet otoritesinin oluşturulması ve sürdürülmesi.

Türk inkılaplarının hayata geçirilmesinde etkili olan Halk Fırkası'nın yurt içindeki politikasının başlıca etkileri ise şu şekilde vurgulanmıştır:

1. Rejim biçimindeki değişiklik.
2. Laik bir devleti düzeni getiren, dini vatandaşların özgür inanç meselesi hâline getiren dini reform.
3. Yeni ve modern yasaların çıkarılması.
4. Yeni anayasa, medeni haklar yasası ve bir dizi özel hukuk kanunu (kredi, kara ve deniz ticareti, iflas, icra, usul kanunları). Bu inkılapların yalnızca iç siyaset açısından değil, aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası hukuk yaşamına entegre olmasını mümkün kıldığı için de büyük bir başarı olduğu ifade edilmiştir (Végh, 1933, s. 366).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Meclis tarafından yasalaştırılan diğer önemli gelişmeler de Macarların ilgisini çekmiştir. Buna göre, TBMM tarafından 1925'te fes yasaklanarak Mustafa Kemal Paşa birçok şehir ve köyü ziyaret etmiş ve şapka takmıştır. Böylece Türk halkına örnek olmak istemiştir (Prieger, 2018, s. 68). Rumi takvim yerine Miladi takvim kabul edilmiş ve pazar günleri tatil olarak hayata geçirilmiştir. 1926'da ise kadınlar ile erkekler arasındaki eşitlik Medeni Kanun ile sağlanmıştır. Türkler, yeni Türk alfabesine

⁴ Ünlü Macar Türkolog Gyula Németh, "Törökös és Magyarok" adlı eserinde ifade ettiğine göre Ankara'nın başkent olmasını "kaçınılmaz" olarak değerlendirmiştir. Németh bu eserinde, Yeni Türkiye'nin iki bölümden oluştuğunu, bunların hasta bir baş ve beden olduğunu ve hasta bedeninin İstanbul olduğunu belirtirken sorunun çözümünün Anadolu'nun herhangi bir kasabasını merkez yapmaktan geçtiğini ve bunun Türkiye'nin yeniden dirilişinin bir şartı olduğunu aktarmıştır (bk. Çolak, 2012, s. 851-852).

geçiş ile birlikte Avrupa'daki bilimsel gelişmeleri yakalayabilecekleri kapıyı aralamıştır (Flesch, 2007, s. 34-35).

Macar kaynaklarına göre Meclisin almış olduğu kararlar ile Türk kadınının statüsünde önemli bir değişim yaşanmıştır. Hükümet, Medeni Kanun ile Batılı ulusları örnek alarak kadınlara giderek daha fazla hak vermiş ve toplumdaki kadın algısının değişmesinde etkili olmuştur. Böylece, bir Türk kadını doktor, avukat, hâkim, mühendis, mimar, öğretmen, öğretmen, kimyager, memur vb. gibi her mesleğe girme şansı elde etmiştir. Halk eğitimi de tamamen ve kökten düzenlenerek her düzeyde modernize edilmiştir. Okul sayısı arttırılmış ve çok sayıda okul binası inşa edilmiş, öğretmen ve öğretmen eğitiminin modern temelleri atılmış; mevcut olanlar ise bilimsel donanımla donatılmış, üniversiteler yeniden düzenlenmiştir (Végh, 1933, s. 367).

4. Macar Elçilik Raporlarına Göre Türkiye'de Siyasi Hayat (1930'lu Yıllar)

Türkiye Cumhuriyeti'nin, 1923-1930 yılları arasındaki dış politikası öncelikle Lozan'dan kalan meseleleri çözümlenmek ve yeni devletin uluslararası çevrede istikrarlı bir düzene sahip olmasını sağlamak olmuştur (Armaoğlu, 2012, s. 413). Bu süreç içerisinde iç politikada da önemli gelişmeler yaşanmış ve pek çok alanda devrim hareketleri görülmüştür. Nitekim 1930 yılına gelindiğinde artık 1920'li yıllarda gerçekleşen devrimler ve bu konuda alınan kararlar, muhalif kesimin tepkisini çekmiş ve hükümete karşı bir direniş oluşmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra 1929 yılının Ekim ayında başlayan ve kısa sürede dünyayı etkisi altına alan büyük ekonomik buhran Türkiye'yi de derinden etkilemiştir. Bu gelişmeler tüm yurttaki huzursuzlukların çıkmasına yol açarken, denetimsiz parlamentonun yarattığı hoşnutsuzluk kısa sürede iç siyaseti etkilemeye başlamıştır. Atatürk, yaşanan siyasi ve ekonomik bunalımların toplumdaki düzeni olumsuz anlamda daha fazla etkilemesini önlemek amacıyla yeni bir muhalefet partisinin kurulmasını amaçlamıştır (Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 2017, s. 171). Atatürk, yeni bir muhalefet partisinin kurulması yönündeki isteğini yakın arkadaşı Ali Fethi Okyar'a açmış ve 12 Ağustos 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurularak tekrar çok partili hayata geçilmiştir. Nitekim çok partili hayata geçiş denemesi çeşitli nedenlerden dolayı başarısız olmuş ve SCF çok geçmeden yaşayan gerginliklerin ardından kapatılmıştır (Karagülmez, 2018, s. 476-477).

1930'lu yılların başında gerçekleşen çok partili hayata geçiş denemesi ve Türkiye'deki siyasi gerginlik Macar elçilik raporlarına yansımıştır. Dönemin Macar elçisi, SCF Başkanı Ali Fethi Okyar'ın İzmir gezisinde yaşanan olayların hükümet ve Halk Fırkası için bir dönüm noktası olarak yorumlamıştır. Macar elçisi raporunda, İzmir'de çıkan olaylardan sonra HF'nin kendi içinde köklü iç yeniliklere gitme kararı aldığını belirtirken partideki bazı önemli isimlerin görevlerinde değişikliğe gidildiğini aktarmıştır. Kabinede de köklü değişikliklerin yaşanabileceği, bu doğrultuda bazı bakanların görevlerinden alınarak yeni isimlerin görevlendirilebileceği de belirtilmiştir. Ankara'daki Macar Elçiliğinden gönderilen diğer bir raporda, İzmir'de yaşanan tatsız vakaların mecliste ve HF'de hoşnutsuzluğa sebep olduğu ve İzmir'deki güzel bir günde yaşanan bu olayın tüm yurttaki bazı olayların patlak vermesine neden olduğu belirtilmiştir. Rapora göre, İzmir'deki olaylar, hükümete ve HF'ye karşı muhalefetin ne denli güçlü olduğunu göstermiş ve bu olayların sonucunda Atatürk'ün ve hükümetin ortak düşüncesine göre acil şekilde HF'nin siyasetini gözden geçirmesi gerekli görülmüştür. Yaşanan gerginliklerin sonrasında HF'nin kendini taşrada da yenileyeceği ve ekonomik, siyasi ve idari değişikliklerin planlandığı ifade edilmiştir. Böylece HF'nin siyasetteki etkisinin artacağı ve rejimin daha popüler bir partisi hâline geleceği de eklenmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 288. csomó, 1930.09.23, s. 1-3).

Raporlarda, ülkedeki siyasi gerginliklerden sonra Atatürk'ün Anadolu'da farklı şehirlere ziyaretler gerçekleştirdiği belirtilirken, başarısızlıkla sonuçlanan çok partili

hayata geçiş denemesinin hâlen etkisinin tam olarak sona ermediği ifade edilmiştir. Atatürk'ün, yurt gezilerinin ardından Bakanlar Kurulunu topladığı ve sonrasında HF'nin üst düzey yöneticileri ile 4 saate yakın bir görüşme gerçekleştirdiği aktarılmıştır. Macar elçisi, SCF'nin kapatılmasından sonra atılan adımların siyasi çevrelerce çok iyi kullanıldığını ve bunun aynı zamanda hükümetin ve HF'nin işleyişinin tekrar gözden geçirilmesine yol açan bazı pozitif olaylara da neden olduğunu vurgulamıştır. Atatürk'e yurt gezilerinde önemli siyasetçilerin de eşlik ettiği ve büyük halk kitlelerine bu yurt gezileri yoluyla ulaşıldığı da belirtilmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 288. csomó, 1931.03.09, s. 1-6).

1931 yılında yapılan meclis seçimlerinde bir önceki yılda başarısızlıkla sonuçlanan çok partili hayata geçiş denemesinin siyasi sonuçlarının artçıları görmek mümkündür. Macar elçisine göre Türkiye, yönetim alanında, eğitimde ve sanatta meydana getirdiği modern kurumları hukuksal olarak da daha güçlü şekilde tamamlamayı amaçlamaktadır. En önemlisi de Türkiye'de cumhuriyet rejiminin "laik bir devlet temelinde" var olduğu fikrinin güçlendirilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. Macar elçisi, o ana kadar iki muhalefet partisinin kurulduğunu ve bu partilerin laiklik ve cumhuriyet fikirleri temelinde meydana getirildiğini ifade ederken, kendi fikrine göre ise bu partilerin varoluş nedeninin fikri temellere dayanmasından ziyade kurulmalarında kişilerin ön planda olduğunu aktarmıştır. Bu durum, Türk demokratikleşme sürecinde bir eksiklik olarak yorumlanmıştır. Macar elçisi ayrıca, Türkiye'deki seçim sistemi üzerine de fikirlerini ortaya koymuştur. Raporlarda, seçimlerin iki kademeli yapıldığı vurgulanırken, kanunların kabul edilmesi süresince mecliste büyük bir fikir birliğinin varlığına dikkat çekilmiştir. Macar elçisi Atatürk'ün asıl isteğinin, yapılması planlanan inkılaplar ile ülkesini kalkındırmak, laik ve cumhuriyet fikirlerinin tüm yurda daha güçlü şekilde benimsetmek olarak aktarmıştır. Raporda, yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar sonucunda Atatürk'ün yeniden devletçilik ilkesini benimsemek zorunda kaldığından da bahsedilirken, Macar elçisi akla şu sorunun geldiğini belirtmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 288. csomó, 1931.03.21, s. 2-5): *"Atatürk, siyasi alanda kazanmış olduğu başarıları, ekonomik alanda da kazanabilecek mi? Bu gelecek için asıl soru. Gazi'nin enerjisi buna yetecek mi yoksa yetmeyecek mi bunu göreceğiz."*

Diğer taraftan Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda, yapılan seçimle birlikte HF'nin seçim listesinde olmayan yeni isimlere de meclise girme şansı tanınmıştır. Fırka listesine köylü, esnaf, sanayici ve amele gibi farklı meslek gruplarından isimlerin aday gösterilmesi ile Meclisin ve HF'nin temsil çerçevesinin geniş tutulması amaçlanmıştır. Bu politikanın yanı sıra SCF döneminde yaşanan gelişmeler ve yine SCF dönemindeki seçim tartışmaları nedeniyle 1931 yılı seçimlerine halk tarafından yoğun bir ilgi gösterilmiştir (Yılmaz, 2020, s. 193). Macar elçisine göre bu gelişmeler HF'de yapılmak istenen değişimin birer parçaları olarak yorumlanmıştır. 1931 yılı meclis seçimleri, tüm yurtda herhangi bir sorun olmadan yapılmıştır. Seçimlerin ardından meclis toplanmış ve başkan olarak Kazım (Özalp) Bey seçilmiştir. Atatürk'ün açılış konuşmasından sonra da İsmet (İnönü) Bey kabineden güvenoyu almış ve meclis çalışmalarına başlamıştır (MNL, K 63, 32. tétel, 288. csomó, 1931.05.05, s. 1-3).

Macar elçisi, seçimlerden sonra 296 HF vekilinin ve 17 bağımsız vekilin meclise girdiğini yazarken meclisin 4 Mayıs'tan itibaren öncelikli olarak vergi indirimi meselesini görüşmeye başladığını, geçen sene 222 milyon olan bütçenin 185 milyon Türk lirasına düşürülmesinin planlandığı belirtmiştir. Mecliste bütçe tasarısının görüşüldüğü oturumlarda yeni seçilen bağımsız adayların diğer HF vekilleri ile ortak görüşler sergilediği ve şimdilik bir karşı fikir dile getirmediği ifade edilmiştir. Macar elçisi, Fethi Bey'in partisinin kapatılmasından sonra muhalefet düşüncelerinin ise 3 gazete üzerinden yürütüldüğü ve bu gazetelerin Son Posta, Yarın ve Yılmaz gazeteleri olduğunu aktarmıştır.

Seçimlerin ardından ise ülkede genel olarak iç ve dış politikada bir rahatlamanın gözlemlendiği fakat ekonomik sıkıntıların ise hâlen ülkedeki düzeni zorlaştırdığı yazılmıştır (MNL, K 63, 32. tétel, 288. csomó, 1931.06.31, s. 1-2).

1932 yılında Macar Elçiliğinden gönderilen yıllık raporda, geçen yılki seçimlerin ardından bir rahatlamanın varlığından söz edilse de ekonomik sıkıntıların hâlen ülkede derinden hissedildiği yazılmıştır. Ülke genelindeki ekonomik krizin yanında, SCF'nin kapatılmasının ve bu olayla ilgili toplumda yaşanan gerginliklerin ve Menemen Olayı'nın hâlen toplum genelinde bazı hoşnutsuzluklara neden olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan HF'nin kendini yenileme siyasetinin devamında 40 üyeden oluşan bir parti konseyinin oluşturduğu ve başkanlığını Afyon vekili Ali Bey'in yaptığı belirtilerek oluşturulan büyük parti konseyinin hükümeti denetleyici faaliyetlerde de bulunacağı ifade edilmiştir. Bu gelişme de Macar elçisi tarafından olumlu bir adım olarak nitelendirilmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 288. csomó, 1932.01.22, s. 1-7).

1933 yılına ait diğer bir raporda ise 17 bağımsız vekilden 9'unun HF'ye geçtiği belirtilmiştir. Macar elçisi bu vekillerin her ne kadar bağımsız olarak mecliste yer almalarına rağmen, HF'ye geçmelerinin beklenen bir gelişme olduğunu yazmış ve bu durumu tenkit eden bir yaklaşım sergilemiştir. Bu konudaki fikrini açıklayan Macar elçisi, çok partili hayata geçişin başarısızlıkla sonuçlanmasını ve güçlü bir muhalefetin var olmamasını, Türkiye'de demokrasi fikrinin yerleşmesinin zaman alacağını göstergesi şeklinde yorumlamıştır (MNL, K 63, 32. tétel, 288. csomó, 1933.10.08, s. 1-5).

Diğer taraftan, Macar elçilik raporlarında cumhuriyetin 10. Yıl Kutlamaları da bahsedilmiştir. Yıl dönümünün tüm Türkiye'de büyük bir coşku ile kutlandığı ve sokakların bir şölen havasına büründüğü, nerdeyse tüm evlerin balkonlarının ve pencerelerinin Türk bayraklarıyla donatıldığı yazılmıştır. HF'nin de 3 gün sürecek olan kutlamalar süresince günün her anında şehrin hemen hemen her yerinde HF tarafından yerleştirilecek olan hoparlörlerden günün anlamıyla ilgili konuşmaların yayınlanması için çalışmalar yaptığına yer verilmiştir. Macar elçisi raporunda, bu kutlamalar aracılığıyla HF'nin alışık olunanın dışına çıkarak cumhuriyet rejiminin ihtişamını, yüceliğini, gücünü ve başarılarını en görkemli, etkileyici ve heybetli şekilde Türk halkına gösterdiğini ifade etmiştir. Bu kutlamaların HF'nin prestijini olumlu ölçüde etkilediği de belirtilmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 288. csomó, 1933.10.08, s. 1-5).

Bu süreç içerisinde, 1934 yılında meclis tarafından kabul edilen Soyadı Kanunu Macar elçisinin oldukça ilgisini çekmiştir. Macar elçisi, meclisin 3 bölümden oluşan kanun tasarısının kabul edilmesini anlatırken Başbakanı İsmet Bey'in mecliste yaptığı konuşmayı⁵ aynen Macarcaya çevirerek aktarmıştır. İsmet Bey'in konuşmasında meclise, Mustafa Kemal'e Atatürk soyadını vermeyi önerdiğini ve bu ismin Türk halkının Mustafa Kemal'e olan büyük saygısının ve sevgisinin bir göstergesi olacağını belirttiği aktarılmıştır. Macar elçisi kendi fikrine göre, Türklerin atası anlamına gelen bu soyadının verilmesi ile Mustafa Kemal onurlandırılmıştır. Mecliste aynı oturumda ayrıca, İsmet Bey'e İnönü soyadının verilmesinin görüşüldüğünü aktaran Macar elçisi, Atatürk'ün sözlerine yer vererek onun İsmet Bey'den İnönü Savaşları'nın en büyük kahramanı, inkılapların en seçkin en görkemli savunucularından biri olarak hitap ettiğini belirtmiştir. Macar elçisi, Soyadı Kanunu'nun mecliste kabul edilmesiyle, ülke yöneticilerinin en yüksek mertebeden ulusal bir hediye aldıkları yorumunu da yapmıştır (MNL, K 63, 32. tétel, 289. csomó, 1934.11.30, s. 1-2).

Diğer taraftan Türkiye'nin dış politikada giderek saygınlığının arttığı bir dönemde 1935 yılında meclis seçimlerine gidilmiştir. Seçimler ile Atatürk 399 vekilden 386 vekilin oylarıyla tekrardan Cumhurbaşkanı seçilmiş ve meclisteki oylama sonucu büyük bir alkış

⁵ İsmet Paşa'nın konuşması için bk. İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973, 1992, s. 385.

eşliğinde bildirilmiştir. Seçim sonuçları 21 top atışıyla da halka duyurulmuştur. Macar elçisinin dikkatini uzun zamandır Meclis Başkanlığı koltuğunda oturan General Kazım Özalp'ın yerine Mustafa Abdülhalik Renda'nın seçilmesi çekmiştir. Macar elçisi, bu durumun aldığı duyumlara göre Atatürk ile Kazım Özalp arasındaki olan bir mesele yüzünden kaynaklandığı belirtmiştir. Başkan Yardımcısı görevine ise yine Budapeşte'de de çok iyi tanınan Hasan Saka'nın seçildiği eklenmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 289. csomó, 1935.03.03, s. 1-3). Kazım Özalp ile Atatürk arasında soğuk rüzgârların estiğini söyleyen Macar elçisi, Özalp'ın yeniden meclis başkanı olarak seçilmemesinin Türk siyasetine önemli bir etki yaptığını ve Özalp'ın durumuyla ilgili olarak Fevzi Çakmak'ın da Atatürk'e bir ziyaret gerçekleştirdiğini aktarmıştır (MNL, K 63, 32. tétel, 289. csomó, 1935.03.06, s. 1-3).

Macar Elçiliği raporları, 1935 yılı seçimlerinin öncesi ve sonrasıyla ilgili bilgiler vermektedir. Macar elçisi konuyla ilgili raporunda, TBMM'nin seçim öncesi 316 vekilden meydana geldiğini nitekim yeni yapılacak olan seçimlerle kadın vekillerin de meclise gireceğini ve toplam sayının 399 olacağını bildirmektedir. Mecliste, seçim öncesinde hâlihazırda yer alan 292 vekilin seçimlerde yeniden aday olarak gösterileceğini belirten Macar elçisi, 107 yeni ismin ise ilk kez aday olacağını belirtmiştir. Macar elçisi kadın vekillerin sayısının atmasını ise Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınlara verilen önemin giderek artmasına bağlamıştır. Diğer taraftan, Atatürk başkanlığında İstanbul'da geniş çaplı bir siyasi çevreden katılımla gerçekleştirilen seçim öncesi görüşmelere de değinilmektedir. Bu görüşmelerde 399 vekilden 383 tanesinin HF'den seçileceği ve 16 üyenin de bağımsız aday olarak seçimlere gireceğinin kararlaştırıldığı aktarılmıştır. Macar elçisi, TBMM'nde muhalefet görevini yerine getirebilecek adayların seçimlerinin hükümet partisi tarafından ve Atatürk'ün uygun göreceği isimler arasından seçileceğini de belirtmiştir. İstanbul'daki görüşmelerde ayrıca yeni seçimlerle birlikte bazı isimlerin meclis dışında kalacağından, bağımsız vekillerin mecliste yer alacağından, kaç kadın vekilin meclise girmesinin planlandığından ve değişik meslek gruplarından çiftçi, avukat, diplomat gibi vatandaşların da mecliste yer alacaklarından ve meclisin ana gövdesini oluşturacağından bahsedildiğini aktarmaktadır. Farklı meslek dallarından adaylardan bahsedilirken bu isimlerden 17 kadın, 12 işçi, 11 çiftçi ve 5 de diplomatın aday olacağı da ifade edilmiştir. Macar elçisi, Atatürk'ün yapılacak seçimler öncesinde gerçekleştirdiği bu danışma toplantısını büyük bir dikkat ve önemle topladığını ve seçimler ile meclise girecek vekillerin ise ülkesini en iyi tanıyan, vatandaşının ihtiyaçlarını en iyi anlayabilecek faydalı kişilerden oluşturmak istediğini belirtmektedir (MNL, K 63, 32. tétel, 289. csomó, 1935.02.03, s. 1-2).

HF'nin 1935 yılındaki olağan 4. Kongresi üzerine Macaristan Dışişleri Bakanlığı'na önemli bir rapor yazılmıştır. Atatürk'ün başkanlığında 9 Mayıs'ta kongrenin açılışı gerçekleştirilmiştir. Macar elçisi, İnönü'nün kongredeki konuşması üzerinde önemle durmuştur. İnönü konuşmasında, dünya barışının devamlılığı politikası doğrultusunda Balkan Antantı'nın meydana getirildiğinin ve bunun da büyük bir dış politika başarısı olduğunun altını çizmiştir. İnönü dış politika konuşmasından sonra HF'nin son yıllardaki faaliyetlerinden de bahsetmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 289. csomó, 1935.05.19, s. 1-4): *"Halk Fırkasının en önemli amacı, Türk toplumunu tüm anlaşmazlıklardan, bölünmelerden korumak ve onları Türkiye Cumhuriyeti devleti için faydalı birer birey hâline getirmektir. Halk Fırkası, Türk toplumunun mutluluğu ve toplumun daha iyi hayat standartlarına sahip olması için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Son seçimler, bunun başarılı şekilde yürütüldüğünü göstermiştir."*

1936 yılı itibari ile dış politikada yaşanan çeşitli meseleler meclisi oldukça meşgul etmiştir. Gerginleşen uluslararası ilişkiler ve özellikle Hatay Meselesi meclisin en önemli gündemini oluşturmuştur. Nitekim dış politikada yaşanan önemli hadiselerin yanında

Türkiye'nin iç politikasında da bazı önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu süreçte Atatürk ve İnönü arasındaki görüş ayrılıkları Atatürk-İnönü ayrılığına neden olmuştur. 1937 yılına ait bir raporda, uzun yıllar Başbakanlık görevinde bulunan İnönü'nün yerine Başbakanlık görevine Celal Bayar'ın getirilmesinin Türkiye'deki siyasi atmosferi bir anda değiştirdiği ifade edilmiştir. Raporda Atatürk'ün, TBMM'nin 3. oturumunun açılış konuşmasında, İnönü'nün görevinden ayrıldığını ve Celal Bayar'ın yeni Başbakan olarak seçildiğini belirten bir konuşma yaptığı ifade edilmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 292. csomó, 1937.11.04, s. 1-2).

Macar elçisi, konuyla ilgili "gizli" ibaresiyle yazmış olduğu diğer raporunda, İnönü'nün görevinden ayrılmasıyla ilgili bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bu görev değişikliğinin yurt dışında büyük bir etki yarattığını söyleyen Macar elçisi, bu haberin ülke genelinde de büyük bir heyecan yarattığını fakat siyasi çevrelerce yapılan açıklamalarda olağanüstü bir durumun olmadığını gördüğünü ifade etmiştir. Ayrıca Türk medyasında ise hükümet değişikliğiyle ilgili haberlerin çıkmasına rağmen İnönü'ye yakın bir gazete olarak gösterdiği "Tan" gazetesinin 10 günlük bir süre yayın yapmasının yasaklandığını raporuna eklemiştir. Bu gazetenin Atatürk-İnönü ayrılığında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyen Macar elçisi, gazetede çok sayıda reform politikası ile ilgili yazıların yayımlandığını ve bu yazıların da iki devlet adamı arasındaki görüş ayrılıklarında önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 292. csomó, 1937.10.10, s.1-2).

İnönü'nün görevinden ayrılmasıyla ilgili çok sayıda yeni duyum aldığını söyleyen Macar elçisi, Ankara'daki diplomasi kulislerinde görev değişikliğinin en büyük nedeninin Nyon Konferansı⁶ olduğunun konuşulduğunu ifade etmiştir. Bu söylentilere göre İnönü, Nyon'daki konferansa katılacak olan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'a Balkan Devletleri'nin tutumunu destekler bir duruş sergilemesini istemiştir. Atatürk ise, İnönü'nün Aras'a vermiş olduğu bu talimatlardan farklı olarak Aras'ı telefonla arayarak farklı bir talimat vermiş ve konferanstaki tutumunun kendi söylediği talimatlar doğrultusunda olmasını istemiştir. Nitekim Atatürk, Nyon Konferansı'ndaki kararlar neticesinde İnönü'nün talimatlarının dikkate alındığını gördüğünde Türkiye'yi ilgilendiren antlaşma maddelerini şiddetle eleştirmiştir. Raporda, kamuoyunda yükselen görüşlere göre Atatürk'ün, yaşanan bu hadiseyi kendi yetkisine müdahale olarak algıladığı yorumu yapılmıştır. Macar elçisi bu konuyla ilgili olarak Atatürk ve İnönü arasında Çankaya Köşkü'nde geçen şiddetli bir tartışmadan sonra İnönü'nün durumunun kesin bir hâl aldığını ve çok geçmeden de istifa ederek görevden ayrıldığını yazmıştır. Macar elçisi bu problemle ilgili görüşlerini ifade ederken Atatürk-İnönü ayrılığını şu ana maddeler üzerinde toparlamıştır;

1. Atatürk ile İnönü arasında dış politika meselelerinde ortaya çıkan görüş farklılıkları.
2. İki devlet adamı arasında ekonomi politikaları nedeniyle görüş ayrılıklarının olması.
3. Atatürk'ün, Celal Bayar'ın Başbakanlığa getirilmesiyle ayrıca hükümetin başına ekonomi ve mali işlerde uzman birisinin seçilmesinin devletin yararına olacağını düşünmesi.
4. Atatürk'ün Türkiye'nin iç siyasetinde bazı önemli değişiklikler yapmak istemesi.

⁶ İngiltere ve Fransa'nın önderliğinde, 1937 yılında Akdeniz'de seyir hâlindeki ticaret gemilerine, kime ait olduğu tam olarak bilinmeyen deniz altılarının, gemilerin ve uçakların saldırılarının meydana gelmesi üzerine Nyon'da bir konferans düzenlenmiştir. Konferansa İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra Türkiye, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Arnavutluk gibi ülkeler de katılmıştır. Nyon Konferansı ve konferansta Türkiye'nin rolü hakkında detaylı bilgi için bk. Belenli, 2019, s. 163-190.

Macar elçisi, İnönü'nün görevinden istifa etmesinin Türkiye açısından olumsuz siyasi sonuçlar doğurabileceğini ifade ederken İnönü'nün Türkiye'nin modern bir Avrupa devleti olma hedefinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir (MNL, K 63, 32. tétel, 292. csomó, 1937.09.28, s. 3-4).

Yaşanan bu siyasi krizin arkasından çok geçmeden Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de ölümü tüm dünyada olduğu gibi Macarlar tarafından da üzüntüyle karşılanmıştır. Macar elçisi Ankara'dan gönderdiği raporunda, Atatürk'ün ölümüyle "bir dönemin sona erdiğini" ifade ederken, Atatürk'ün, utanç verici Sevr Antlaşması'na karşı çıkan, yurdunu işgalden kurtaran, çağın gerisinde kalmış Türkiye'yi her alanda yapılan büyük inkılaplarla modern bir görünüme kavuşturan büyük bir lider olarak tanımlamıştır (MNL, K 63, 32. tétel, 292. csomó, 1938.11.21, s. 1-4). Atatürk'ün cenaze törenine çok sayıda ülkeden temsilciler katılmıştır. 21 Kasım'daki törende, Macaristan'ı temsilen Jenő Ruzskay başkanlığında bir heyet katılmış ve tüm elçilik kadrosu da cenaze töreninde hazır bulunmuştur. Ruzskay cenaze töreninden ardından Budapeşte'ye geri döndükten sonra kısaca Türkiye'deki izlenimlerini aktarmıştır. Ruzskay, Atatürk'ün vefat etmesine rağmen Türk devrimlerinin tehlikeye girmeyeceğini ve ülkenin geleceğinin emin ellerde olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, Atatürk sonrası Türkiye'de sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki büyük ilerleme devam edecektir (Karagülmez, 2018, s. 253).

Sonuç

Millî Mücadele boyunca Macarların Anadolu'daki ulusal direnişe büyük bir sempati ile yaklaştıkları görülmektedir. Türkleri kardeş olarak gören Macarlar, Mustafa Kemal Paşa'nın ulusal direnişin başına geçmesini bir mucize olarak görmüşler ve onu büyük bir lider olarak tanımlamışlardır. Millî Mücadele döneminde Anadolu'daki imkânların kısıtlı olmasına rağmen Ankara'da yeni bir devletin temellerinin atıldığını söyleyen Macarlar, meclisin açılmasıyla Ankara'nın ulusal direnişin kalbi haline geldiğini ifade etmişlerdir. Macarlara göre Anadolu'nun gerçek temsilcisi TBMM'dir. Türklerin Batı cephesinde kazandığı büyük zaferden sonra Macar Hükümeti, Roma'daki Macar Temsilciliği aracılığıyla TBMM'yi tebrik etmiştir. Yine, Lozan Barış Antlaşması'nın TBMM tarafından onaylanmasının ardından Macar Ulusal Meclisi'nin Türk milletini ve TBMM'yi tebrik etmesi iki meclis arasındaki dostane ilişkilere iyi bir örnektir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'deki siyasi hayatın değişimine tanıklık eden Macarlar, Hark Fırkası'nın öncülüğünde gerçekleştirilen inkılap hareketlerini ilgiyle takip etmiştir. Macarlara göre, 1920'li yıllarda TBMM tarafından çıkarılan çok sayıda yasayla Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır. Mecliste alınan bu kararların "tarihi" kararlar olduğunun altı çizilmiştir.

1924 yılında Türkiye'de Macar Elçiliği açılmasından sonra görev yapmaya başlayan Macar elçileri 1930'lu yıllarda TBMM ve Türkiye'deki siyasi hayata dair önemli raporlar yazmışlardır. Bu raporlara göre, 1930 yılındaki başarısız olan çok partili hayat denemesinin devamında Türkiye'de önemli olaylar yaşanmış ve hükümet ve HF kendi içinde önemli değişikliklere gitme kararı almıştır. Bu gelişmeler neticesinde Macar elçisi, Türkiye'nin henüz tam anlamıyla çok partili hayata geçiş için hazır olmadığını aktarmıştır. Diğer Macar Elçilik raporlarında 1931 ve 1935 yılı meclis seçimleri ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Bu seçimlerde kadın vekillerin meclise girmesi ve toplumun farklı tabakalarından kişilerin mecliste yer almaları Türk demokrasisi için olumlu adımlar olarak görülmüştür. Ayrıca seçimler ile ülkesini en iyi tanıyan, vatandaşının ihtiyaçlarını en iyi anlayabilecek adayların meclise girmelerinin amaçlandığı ifade edilmiştir. Nitekim Macar elçileri mecliste tek bir partinin bulunmasına ve seçimlere tek partinin katılmasına eleştirel bir tutumla yaklaşarak Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde birtakım yeniliklere ihtiyaç duyduğunu ifade etmişlerdir.

Macar elçileri, Atatürk'ün asıl isteğinin, yapılması amaçlanan yenilikler ile ülkesini kalkındırmak, laik ve cumhuriyet fikirlerinin tüm yurda güçlü şekilde yaymak olduğunu ifade ederken Türk siyasetinin ve Türk siyasetçilerinin oldukça güçlü bir kadroya sahip olduğunun da altını çizmiştir. Nitekim Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi için halen zamana ihtiyacı olduğu da aktarılmıştır. Macar elçilerinin raporlarında, demokrasi fikrinin yerleşmesinde eksikliklerin olduğu bahsedilirken Türkiye'nin doğru yolda olduğu yorumu da yapılmıştır. Türkiye bu süreçte, çağın koşullarına uyak uydurarak hak ettiği yere ulaşmak için geniş kapsamlı çağdaşlaşma planlarını uygulamıştır. Raporlarda ayrıca, Türk devlet adamları arasındaki anlaşmazlıklara da geniş şekilde yer verilmiştir. Bu konudaki raporlar dönemin siyasi atmosferi hakkında önemli detaylar içermektedir. Son olarak raporlarda, Atatürk'ün vefatı ile bir devrin sona erdiği belirtilirken onun, yurdunu işgalden kurtardığını, çağının gerisinde kalmış Türkiye'yi her alanda kalkındırmak için büyük inkılaplar yaptığı ve Türkiye'yi modern bir görünüme kavuşturduğu ifade etmiştir.

KAYNAKÇA

- ARMAOĞLU, F. (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi* (1999). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Konuşmaları* (1987). Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, TBMM Basımevi.
- ATATÜRK, K. (2013). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- "Barátság s szerződés Magyarorszá g és Törökorszá g kö zött" (1924). *Magyar Törvények 1924 évi Törvénycikkek*. Budapest: Codex Kiadás: 170-171.
- Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi* (2017). (ed. Timuçin Faik Ertan). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- ÇOLAK, M. (2005). "Türk-Macar İlişkileri ve Macaristan'ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)". *5. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildirileri* (8-12 Aralık 2003). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. II: 1253-1266.
- ÇOLAK, M. (2012). "Macarların Gözü ile Yeni Başkent Ankara (1923-1938)". *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildirileri* (25-26 Ekim 2011). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları: II: 847-869.
- BELENLİ, T. (2019). "Akdeniz'de Meşhul Denizaltı Saldırıları ve Nyon Konferansı (1937)". *Akademik Bakış*. XII/24: 163-190.
- DEMİRKAN, T. (2000). *Macar Turancıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- FEKETE, L. (1939). "Az Új Törökorszá g". *Magyar Szemle*. Budapest: Kötét. XXXV: 62-63.
- FLESCH, I. (2004). *Atatürk és Kora, Musztafa Kemál Atatürk Függetlenségi Háborúja és Kormányzása*. Budapest: Corvina Kiadó.
- FLESCH, I. (2007). *A Török Köztársaság Története*. Budapest: Corvina Kiadó.
- GÜNEŞ, İ. (1997). *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- GÜNEŞ, İ. (2012). "Türkiye Büyük Millet Meclisi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. XXXX: 593-596.
- GÖNLÜBOL, M. - C. SAR (2013). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

- Hírek (1923). "Törökország újjászületésének évforduló ünnepe". *Turán*. Budapest. VI/1-2: 57.
- İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973 (1992). C. I. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 56.
- JULIER, F. (1929). "Musztafa Kemal". *Előrs*. II/36: 3-5.
- KARAGÜLMEZ, M. (2018). *Atatürk Döneminde Türkiye'deki Macar Elçileri ve Türk-Macar Siyasi İlişkileri (1923-1938)*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- KARAGÜLMEZ, M. (2019). "Macarların Gözüyle Millî Mücadele ve Türk İmajı". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. XVII/3: 493-518.
- KARAGÜLMEZ, M. (2018). "Macar Elçilik Raporları Işığında Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Denemesi: Serbest Cumhuriyet Fırkası". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 43: 471-489.
- KRING, M. (1938). "Dagobert von Mikusch: Kemál Atatürk". *Protestins Szemle*. XLXII/4: 211-214.
- MEDRICZKY, A. (1939). "Kemál Atatürk Emberi Sorsa". *Turán*. XXII: 115-118.
- MÓRICZ, P. (1926). "Törökország jelenlegi világpolitikai helyzete". *Turán*. IX: 1-2, I-II: 20-29.
- MÓRICZ, P. (1933). "Gázi Musztafa Kemál és a Török Köztársaság alkotásai". *Turán*. XVI/1-4: 7-15.
- NAMAL, Y. (2017). *Türk Kaynakları Işığında Türk-Macar İlişkileri (1923-1950)*. Londra: Lambert Academic Publishing-Türkçe Özel Seri.
- NAMAL Y. - S. T. MIZRAK (2022). "Sevr ve Trianon Barış Antlaşmaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme". *Türk ve Batı Basınında Sevr Antlaşması*. (ed. Mehmet Okur). Ankara: Akçağ Yayınları: 449-476.
- NAMAL Y. (2015). "Trianon Barış Antlaşması Sonrasında Macar Ekalliyetler Sorunu". *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu (3-5 Kasım 2014)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları: 323-346.
- SARAL, E. (2016). *Türkiye-Macaristan İlişkileri (1920-1945)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- SZENDE, Z. (1939). "Egy Országépítő Halálára-Kemál Atatürk és Műve". *Külügyi Szemle*. XVI/1: 40-48.
- TUNAYA, T. Z. (1957). "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Kuruluşu ve Siyasi Karakteri". *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*. XXIII/3-4: 227-247.
- TUNÇAY, M. (1999). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Valóság (2018). "Hathatatlan Atatürk". LXI/3: 68.
- Világtörténet (1965). XIII. Kötét. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- VÉGH, J. (1933). "A Tízéves Török Köztársaság". *Külügyi Szemle*. X/1: 362-369.
- VUKOVÁRI, G. (1975). "A Török Külpolitika Alapjai és Változásai". *Külügyi Szemle*. II/4: 39-55.

YILMAZ, M. (2020). "1931 Seçimleri ve TBMM'nin IV. Dönemi". *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri*. Ankara: TBMM Basımevi. I: 181-209.

Gazeteler

"A török függetlenségi küzdelem" (1923.01.31). *Világ*. XIV/24: 4.

"A magyar parlament üdvözlő távirata az ankarai nagy nemzetgyűléshez" (1923.09.30). *Magyar Jövő*: 3.

"Kemál Atatürk öröksége" (1973.11.28). *Népszabadság*: 1-2.

Pécsi Lapok (1923.08.30). II/30: 1.

Arşiv Belgeleri

Magyar Nemzeti Levéltár (MNL/Macar Ulusal Arşivi)

K 63, Siyasi Şube Fonu

MNL. K: 63, 32. tétel, 288. csomó, 23 Eylül 1930 tarihli ve 41-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 288. csomó, 9 Mart 1931 tarihli ve 12-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 288. csomó, 21 Mart 1931 tarihli ve 22-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 288. csomó, 5 Mayıs 1931 tarihli ve 38-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 288. csomó, 30 Haziran 1931 tarihli ve 45-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 288. csomó, 22 Ocak 1932 tarihli ve 2-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 288. csomó, 8 Kasım 1933 tarihli ve 100/biz sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 289. csomó, 1 Kasım 1934 tarihli ve 124-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 289. csomó, 30 Kasım 1934 tarihli ve 144-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 289. csomó, 3 Şubat 1935 tarihli ve 13-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 289. csomó, 3 Mart 1935 tarihli ve 26-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 289. csomó, 6 Mart 1935 tarihli ve 28-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 289. csomó, 19 Mayıs 1935 tarihli ve 141-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 290. csomó, 1 Kasım 1936 tarihli ve 139-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 292. csomó, 10 Ekim 1937 tarihli ve 103-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 292. csomó, 4 Kasım 1937 tarihli ve 118-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 292. csomó, 28 Eylül 1937 tarihli ve 99-pol sayılı rapor.

MNL. K: 63, 32. tétel, 292. csomó, 21 Kasım 1938 tarihli ve 141-pol sayılı rapor.

EXTENDED ABSTRACT

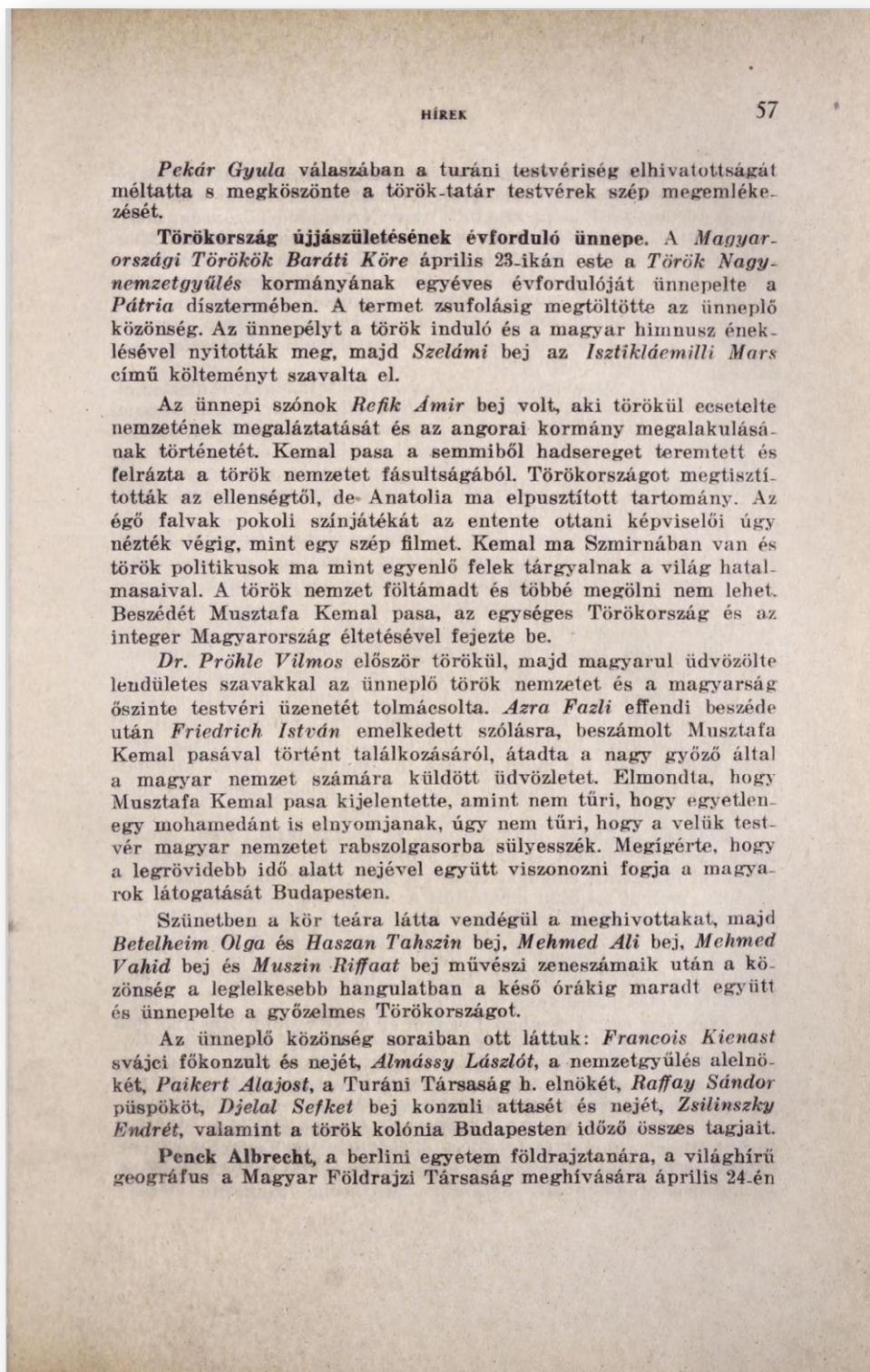
Ottoman Empire withdrew from war with "Armistice of Mudrosö" which they signed in 30 October 1918. The Allied Powers who activated plans of occupation Anatolia for ages started to occupy firstly Istanbul and different regions of Anatolia after signing Ceasefire Agreement. While Ottoman Empire did not take a step towards invading Anatolia, Anatolians who were tired from fighting for ages started to form regional resistance organizations against invasions. This regional resistance movement became an all out freedom fight when Mustafa Kemal Pasha went to Samsun on 19 May 1919, and then to Central Anatolia with organizing circulars and congresses. Anatolians showed that they would not be silent for invasions when Mustafa Kemal Pasha took the helm of War of Independence.

The Turkish War of Independence was in the spotlight of the entire world. Only the Turks didn't accept the agreements imposed on them, and viewed a war of independence as the answer to their woes. Hungary followed the war particularly closely, and fought with Turks shoulder to shoulder. Two out of every three Hungarians supported the war through friendship and brotherhood ties from history. From their position, when Mustafa Kemal Pasha visit to Samsun was a milestone for Turkish history. The Hungarians said that "a Turkish Miracle" occurred in Anatolia, the people of who otherwise had almost lost all hope. Also, many said that the only person that would band together the Turkish people was Mustafa Kemal Pasha with the resistance movement. Hungarians emphasized that the Greek invasion of Izmir built up the resistance of Turkish people – a driving force for defending Anatolia.

Hungarian Public opinion empathized with the Turkish War of Independence. Hungary supported it both materially as well as ended up becoming its media voice across Europe. Hungarians also followed the launch of the Turkish Grand National Assembly, and felt as though it was an organized resistance. Also Mustafa Kemal Pasha succeeded in uniting groups who had different views in National Assembly for one aim. After it opened its doors, the military part of the War of Independence was formed to drive the enemy out of Anatolia. Likewise, Hungary was delighted over Turkey's victory against the Greeks in Western Front. Hungarian media wrote that Turkish people purged Anatolia of the Greek Army. Turkey declared independence with signing Lausanne peace –treaty- to the thrill of Hungarian parliament.

Mustafa Kemal unveiled a series of reforms following Proclamation of the Turkey Republic – most of which- aroused Hungary's interest. The Hungarians stated that the reforms and taken Turkey out of the Middle Ages and brought it into 20th century: the Abolition of the Caliphate, a Turkish Civil Code, and a new Turkish alphabet all ushered in a new period in Turkish history.

Hungarian ambassadors to Turkey after 1924 (following the Turk-Hungarian Friendship Agreement of 18 December 1923) kept a close eye on the new nation's progress. They wrote reports about politics in Turkey and the Turkish National Assembly, and interpreted the new multi-party system as critical step towards democracy. They also stated that the idea of democracy would need time to settle in people's due to the lack of strong defiance at the time. Hungarian ambassadors wrote a lot about the process of Assembly, stating that the Assembly acted together in the best interests of the Turkish people, especially in terms of foreign policy and security. Furthermore, most felt that Atatürk truly want to modernize his country through innovation, secularism, and republicanism but also that Turkey needed time to place its domestic policy, albeit the steps it was taking to do so were in good stride.

Pekár Gyula válaszában a turáni testvériség elhivatottságát méltatta s megköszönte a török-tatár testvérek szép megemlékezését.

Törökország újjászületésének évforduló ünnepe. A *Magyarországi Törökök Baráti Köre* április 23-ikán este a *Török Nemzetgyűlés* kormányának egyéves évfordulóját ünnepelte a *Pátria* dísztermében. A terem zsufolásig megtöltötte az ünneplő közönség. Az ünnepélyt a török induló és a magyar himnusz ének-lésével nyitották meg, majd *Szelámi bej* az *Isztikláemilli Mars* című költeményt szavalta el.

Az ünnepi szónok *Refik Amir bej* volt, aki törökül esetenle nemzetének megaláztatását és az angorai kormány megalakulásának történetét. *Kemal pasa* a semmiből hadsereget teremtett és felrázta a török nemzetet fásultságából. Törökországot megtisztították az ellenségtől, de *Anatolia* ma elpusztított tartomány. Az égő falvak pokoli színjátékát az entente ottani képviselői úgy nézték végig, mint egy szép filmet. *Kemal ma* *Szmirnában* van és török politikusok ma mint egyenlő felek tárgyalnak a világ hatalmasaival. A török nemzet föltámadt és többé megölni nem lehet. Beszédét *Musztafa Kemal pasa*, az egységes Törökország és az integer Magyarország életésével fejezte be.

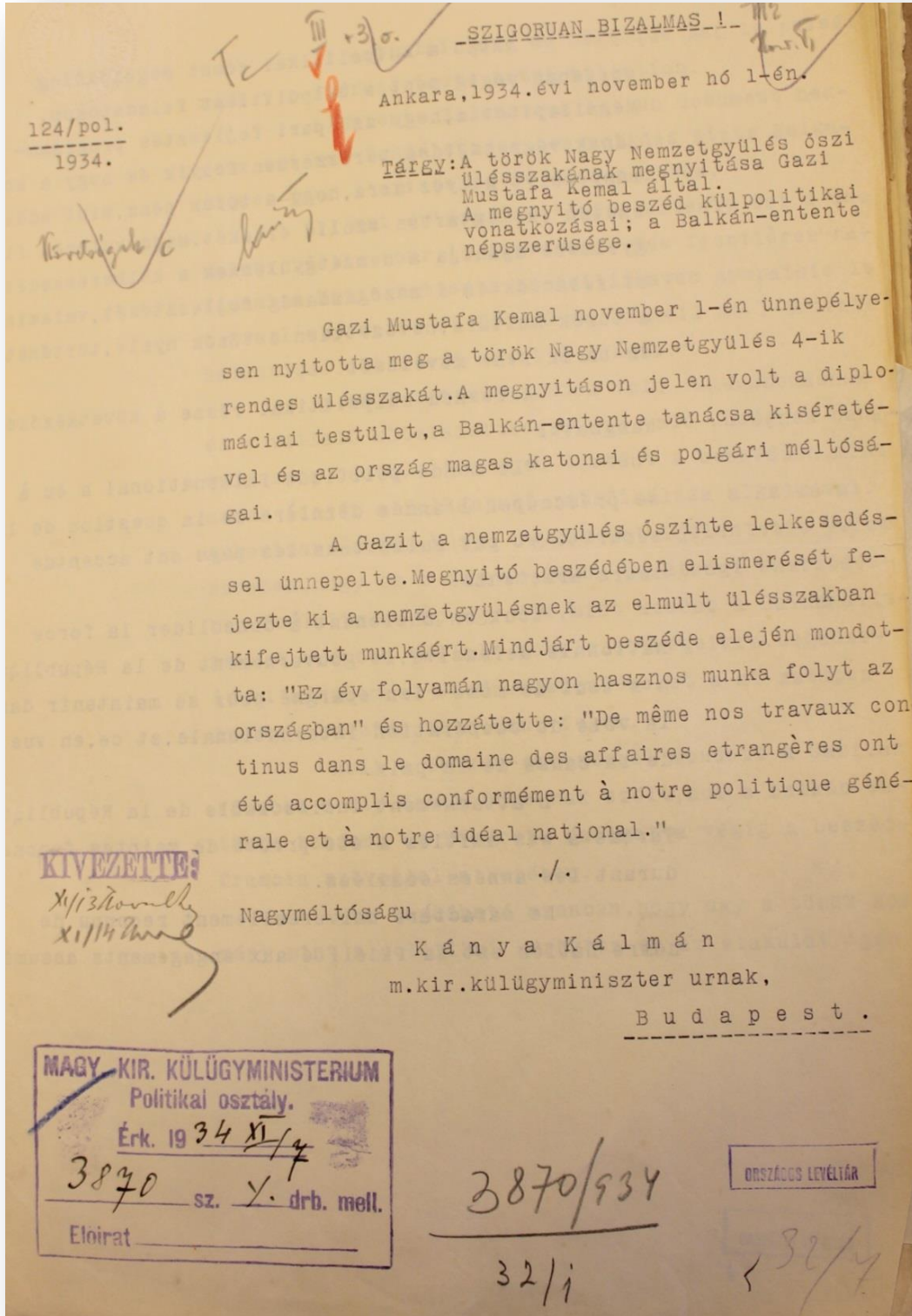
Dr. Pröhle Vilmos először törökül, majd magyarul üdvözölte lendületes szavakkal az ünneplő török nemzetet és a magyarság őszinte testvéri üzenetét tolmácsolta. *Azra Fazli* effendi beszéde után *Friedrich István* emelkedett szólásra, beszámolt *Musztafa Kemal* pasával történt találkozásáról, átadta a nagy győző által a magyar nemzet számára küldött üdvözlőt. Elmondta, hogy *Musztafa Kemal pasa* kijelentette, amint nem tűri, hogy egyetlenegy mohamedánt is elnyomjanak, úgy nem tűri, hogy a velük testvér magyar nemzetet rabszolgasorba süllyesszék. Megígérte, hogy a legrövidebb idő alatt nevével együtt viszonzni fogja a magyarok látogatását Budapesten.

Szünetben a kör teára látta vendégül a meghívottakat, majd *Bettelheim Olga* és *Haszan Tahszin bej*, *Mehmed Ali bej*, *Mehmed Vahid bej* és *Muszín Riffaat bej* művészi zeneszámaik után a közönség a lelelkesebb hangulatban a késő órákig maradt együtt és ünnepelte a győzelmes Törökországot.

Az ünneplő közönség soraiban ott láttuk: *Francois Kienast* svájci főkonzult és nejét, *Almássy Lászlót*, a nemzetgyűlés alelnökét, *Paikert Alajost*, a Turáni Társaság h. elnökét, *Raffay Sándor* püspököt, *Djelal Sefket bej* konzuli attasét és nejét, *Zsilinszky Endrét*, valamint a török kolónia Budapesten időző összes tagjait.

Penck Albrecht, a berlini egyetem földrajztanára, a világhírű geográfus a Magyar Földrajzi Társaság meghívására április 24-én

EK 1: Turán Dergisinde TBMM'nin açılış yıldönümü kutlamalarıyla ilgili çıkan haber (Turán, 1923, s. 57).

EK 2: 1934 yılında Ankara'daki Macar Elçiliğinden "gizli" notuyla TBMM'nin 1934 yılı güz oturumunun Mustafa Kemal tarafından açılışıyla ilgili gönderilen rapor (MNL, K 63: 32. tétel, 289. csomó, 1 Kasım 1934 tarihli ve 124-pol sayılı rapor)